

կացութիւնքն ալ արդէն ցոյս վայր ի մէջ բերուած շատ ապացոյցներով հաստատուած են. բայց նաեւ յաջորդներով ալ աւելի նեցուկ կ'աւանդուի:

Հատ ահագամ առիթ ունեցա՞յք ի մէջ բերելու կարաբուլթեան վրայ խոսող կանոնն (ԺԵ.) որ հաստատարի՞ թարգմանութիւն մըն է: Բայց վերջին նախադասութիւնն յաւելուած մը կրած է այսպէս. «մի խառնեացի ի պաշտան եկեղեցւոյ, եւ եկի թուղթաւ» և իշխ. Դրժե-նէ է Բ-ը: Արդ այս վերջին խօսքը չի կրնար նախա-կանին վերաբերիլ, վասն զի կանոնս կարաբուլթեան հետամուտ եկեղեցականաց վրայ է, եւ անոր համար աւարին ալ չունի այս վերջին խօսքը: Եւ արդէն այս վերաբանութիւնն աւանդուած է յու-նական Առաքելական կանոններէն, օրինակի համար 24. «... եկի թաւաթառ իշխ. լաւ-նէ, ի-կ եկի թուղթաւ» արդեւ: Այս վերաբանութիւնն կը գտնենք նաեւ այլուր ԹԵ օտար եւ ԹԵ հայ կանոնադրութեանց մէջ: Օրինակի համար Կարոյոյ Ժողովոյն Դ կանոնը զայս բառ առ բառ օրինական է: Ինչից համար ծանախելին այն է որ յունական Առաքելական կանոններէն այս փոխառեալը առ առաւել խմբագրողին ձեռքը հին կրնար մտնել, քանի կանոնս սուգիւ ոչ, բայց աւելի ուշ կանոն-լի է, քանի որ նոյն կանոններն ուշ ծանօթացան թարգմանութեամբ:»

(Հարաւայեի):

4. Բ. 8.

Ի Ե Զ Ո Ւ Ր Ա Ն Ո Վ Ա Ն

ՅՈՒՆԻՈՒՐ ՓԱՌՇՈՒՆԸ ԲՈՒՐՔ ԿՐԵՐԵՆԵՐ ՄԵՋ

Յաջորդ հատուածն իբրեւ շարունակութիւն լոյս տեսած է ծանօթ նայագետ Հիւլալմանի «Սեմական փոխ-անկալ բարձր նայերնին մէջ», գրութեան, զոր թարգ-մանութեամբ ծանօթացողքն մեր ընթերցողաց: Այժմ այս նորագոյն հատուածն որ յունարէն նայերնի մէջ մտած բազմաթիւ քառերը կը քննէ, լոյս տեսած է ուրիշ նոր նայագետի մը Գ. Պրոքելմանի (C. Broekelmann) գրելէ, որ աշակերտած է Հիւլալման նայագետին եւ անոր յորդորմանք գրած այս քննութիւնը: Քննութիւնս լոյս տեսած է Հալլէի Գերմանական Արեւելագիտական Թերթիկ մէջ: (C. Broekelmann, Die griechischen

1. Հմմտ. Hefele, I 880. Հայն է Գառ. ՀԸ (— Գառ. Զեռագրէր զԺԲ):

2. Կրեւեայ Թէ արդէն խմբագրողն Ե գրարւծ վեր-բեր թուղթ աւելի զանոց թարգմանութեան, վասն զի բու-հիան գործածած է Կանոնը: Այսպիսի բայց ի յիշեալ առ-գէն՝ Ի կը գտնենք նաեւ: Երբն. տէ՛ր ծի՛ր կանոնին մէջ Կե-տոնի Թէ եկեղեցւոյ պաշտօնեաց փորձութեամբ ընեն իրենց պաշտօնն եւ ոչ անփափանքութեամբ, եւ կը կրնա՞ր սո-յաւելուածն հայերէնին մէջ. «ՁԼ ի փորձութիւնէ արեւել-ցեան իւ քառուղթիւն հաստատարի՞ լին իւ հաստատարի հո-տարանն եւնի: Արդ այս խօսքը շատ նման է Թուրական Առաքելականաց համանման կանոնին (Hef. I 811) վեր-ջադրութեան «... քանից այսպիսի փորձութեամբ լին իւ փորձարարի Արարտի: Ի վերն առիթն ունեցա՞յք այս կանո-նն եւ վերաբանութեանս վրայ խոսելու: — Հասն նման է նոյնպէս ին կանոնն որ տարուին մէջ չկայ: Թուրական Առաքելականաց Իր (կանոնադրէր 24) կանոնի հետ, զոր քննէ մ'եսքը գէ՛մ առ գէ՛մ պիտի քննել:

Fremdwörter im Armenischen: ZDMG, XLII 1893, Heft I, pp. 1—38.) Ուշաւեւ Հիւլալմանի ընտիր գործը, նախ Կը նամարինք վերջինս ալ ծանօթացնուի ընթերցողաց, Թե-ն եւ վերջինս ընտիրին ուրիշ ոճով յօրժեւումս ըլլայ առա-ջինս եւ չունենայ լիովին քաղաքացաւկաւարարութիւնը եւ Թէն ինչ ինչ անճշտութիւններ գտնուի: Ասով մը լեզուին մէջ մտած օտար անթիւ քառերու մեծ խումբ մը քննուած ու որոշուած կ'ըլլայ: 4. Բ. 8.

Հայկական մատենագրութիւնն իւր առա-ջին քաղերէն իսկ սկսեալ շատ օտարիկ կերպով յունական կրթութեան ազդեցութեան ենթար-կեալ եղած է: Գրեթէ ամէն մատենագրաց գործ-քերն՝ զորոնք յոյն կղեր յարգի կը համարէր, հետ զհետեւ թարգմանեցան հայերէնի, եւ ազ-գային մատենագրաց մեծագոյն մասն առաւել կ'ամ' նուազ այս օրինակաց համեմատ յարարած է իրան գրութեան ոճը: Զարմանալի չէ որքանն որ Հայը յունական գաղափարաց հետ բազմաթիւ յունա-րէն բառեր ալ առած բլլան իրենց լեզուին մէջ: Ի հարկէ խորին զննութիւն մը կը ցուցնէ որ հայ-երէն բառագրոց մէջ յունական մասունք այնպէս բազմաթիւ չեն բնաւ՝ ինչպէս պարսկականքն են: Վասն զի յունական անձնիկ չըլլանի մը համար ոահմանափակեալ մնացած են, մինչդեռ վերջիք (պարսկական բառերն) ամէն կրթեալ անձանց հա-տարակ էին:

Առաջին անգամ Շրեօդեր (J. J. Schroeder) հայերէնի մէջ գտնուած յունարէն բառերն ուշադրութիւն դարձուց: Իրեն Գառն հայերէն լեզուի (Thesaurus etc.) գրութեան սկիզբն եղող Ներածութեան մէջ (էջ 41, Թիւ 2) յունարէն փոխառելը բնաւ անհրաժեշտ ցուցադր արած է. որոնց մէջ կը գտնենք նաեւ վեց բնիկ հայ բառեր ալ՝ ինչպէս եւէջ, զոր յունարէն իերթսէն յառաջ բերել կ'ուզէր:

Հատ աւելի հարուստ է Գր. Միւլլերի հա-մեմատութիւնը, (SBWA, vol. XLII, p. 10.) նա-եւ այս տակաւին շատ անքննադատ է յունարէն ստուգաբանութեանց մէջ, ինչպէս՝ օրինակի հա-մար՝ արք (որտաւմ) բառն յուն. ἄρχοντος բառէն առնուած կը գնէ: Զ. Ինքը սոյնվարցընողն կրած է անշուշտ « առաին նոր-հայկական է-հնչումն. սակայն յիշեալ բառնարէնն եղիշէ եւ Ագաթանգեղ-ոսն կը գործածեն, եւ նաեւ դեռ եւս ԺԳ արարեն Վարդան թոնասաբառը բռնաւ որ տառագրածն է: Իրեն ի մէջ բերած Դրւարդ՝ բառն՝ որ բառ մասնն մեղաշաղկաւն թարգմանուած է, չկրցայ նշանակել յաջորդ ցուցարին մէջ, վասն զի այս բառը չգտած իմ աղբիւրներուս մէջ՝ ինչպէս եւ ոչ Լափարտ (Studien, § 1475.)

Վենետիկայ Միխիլ-արեանց մեծ բառգիրքը (W) մինչեւ իւր ժամանակը հայերէն բնագիրներն է, եւ սոսկիս բաղադրութեամբ՝ ուղիղ գտած: Վեր յա-ջորդոյն հետազոտած անաղձին հիմնական մասն անկէ է:

Լափարտ իւր «Հայկական Ուսումնասիրու-թեանց» մէջ միայն այն յունարէն բառերը նշա-նակած է, որոնց վրայ Գր. Միւլլերն եւ այլք արդէն

խօսած էին, կամ որոնք բառազգրքին մէջ ըստ բառականի մեկնուած չէին. իւր գործըն այս ուղղութեամբ աւելի եւս ընդարձակելն որոշակի եւ մերժէ յիշն 121, եւ այն՝ անշուշտ իրաւամբ իւր պայմանքն ստուգարանական տեսակիտեն: Սակայն օտար բառերու քննութեան բուն կարեւոր շահեկանութիւնն յայտնի է որ ոչ թէ այս կամ այն բառին ծագումը քննելու վրայ է, այլ ճանշնալուծ թէ ինչ ազդեցութիւն ըրած է բառը յօրինող ազգը զայն փոխ առնող ազգին վրայ: Իսկ այս բանն կրբնանք իմանալ ոչ թէ քանի մը բառերը կշռադատուելով, այլ միայն ըստ կարելոյն լիակատար ատաղձի մը վրայ ամբողջական հայեցուածք մ'արձակելով: Բայց այն ատեն պետք է զանազանել այն փոխառեալ բառերն որ արդեամբք լեզուին մէջ մտած են, այն փոխառութիւններէն՝ որ յատուկ են ինչ ինչ մասնաբաժան գիտնական նկարագրու, եւ այն բառերէն՝ զորոնք թաղամանիչը իրենց բնագործներէն առած գործածած են կամ լաւ չհասկնալով եւ կամ ազգային բառ մը չգտնելով:

Բայց այս մեր բուն նպատակին դեռ չէնեւորակած, պետք ենք հոս խօսիլ քանի մը բառերու վրայ՝ որոնք դիւրաւ կրնան կասկածի ենթարկուիլ թէ մի գուցէ յունական ծագում ունենան, բայց զորոնք ի մերձառն քննելով՝ կը ստիպուինք ուրիշ աղբիւրներէ յառաջ եկած դնել, որոցմէ թէ Հայք եւ թէ Յոյք առած են ի միասին:

1. Բեհեւ. (Ղուկ. Ժ. 2, 19. Մ. Խոր. եւ.) βύσσος, երբ. արամ. ܒܝܣܣ. Այս բառն նիւթին հետ Հնդկաստանէն կամ Եգիպտոսէն սերած ըլլալու եւ սակայն՝ որչափ ինձ ծանօթ է՝ դեռ եւս ցուցածո՞ւն թէ թէ այնտեղ գլխուցութիւն ունեցած ըլլայ:

2. Բաբել, սեռ. Բեհեւ. (Ա. Մակ. Ժ. 2, 10. Մ. Խոր. եւ.) πύργος եւ ասկէ արաբ. ܥܒܕ (Lagarde, St. § 427.) չի կրնար բառասկզբան պատճառաւ յունարէնէն ծագած ըլլալ. հմտ. Mémoires de la société linguistique, VII (1892), p. 404 ff.

3. Իււլ եւ Իււլ. (որ Ես. Ժ. 2, 22 «կարագ, իմաստով գործածուած է, եւ Եւք. Լ. 25, Ղուկ. Ե. 56 եւն իբրեւ «ծանկիւղ») արդէն ծայրական պատճառներով չի կրնար ճշտուած բառն ծագած ըլլալ. (ուստի է երկբարբառը.) այլ պետք ենք Լակարտի հետ (Gött. Nachrichten, 1886, p. 132ff) նախնաբար փոքրամասն բառ մը համարիլ, զոր թէ Հայք եւ թէ Յոյք փոխ առած են:

4. Մեթու. (Ագաթ., Ուկեր., անանցեալ մը նաեւ Մ. Խորենացոյ լրով.) յունարէն սետա, արաբ. ܡܬܘ եւ (ըստ Kāmūs, Gawāliki Mu'arrab, p. 68, 2) նաեւ ܡܬܘ. Յունարէն փոխառեալ ըլլալուն դէմ է այն որ այս բառն յունարէնին մէջ բաւական ցանցաւ, իսկ հայերէնին մէջ շատ յաճախ գործածուած է: Ղեւոր է Լակարտի (St. § 1481) վճիռն ընդունիլ թէ այս բառին ծագումն միայն մետաղագործութեան պատմութիւնը կրնայ լուսաւորել:

5. Փակեթ. ܡܝܠܝܘܬܝܘܢ, սեթ. fandur; նաեւ պակեթին մէջ մտած. (հմտ. Miklosich,

die Fremdwörter in den slavischen Sprachen, Denkschriften der W. A. ph. Cl. Bd. XVI, p. 76.) Դեռեւ Յունաց լրով միշտ մնացած էր այն ծանոթութիւնը թէ Զարա Փոքր Ասիայէն է. (հմտ. Lagarde, Ges. Abh. p. 274, n. 39.)

6. Օլեթ. փվնիւս. երկուքն ալ պոնտական բառ մը սերած են, ինչպէս տեսած է Լակարտ. (Ges. Abh. p. 214, 10)

7. Տաբուլ, Երզն. (Երեմ. Լ. 7. Թում.) Արծ. Փիլիս. եւ.) համեմատած է Լակարտ (Ges. Abh. 227, 26) յունարէն τετραξի հետ. (տեւ Bugge, ZVS. XXXII, 70.) Բայց վերջինս կը նշանակէ՝ ինչպէս նաեւ հիւսիսային եւրոպական լեզուաց մէջ իրեն ազգակից բառերը՝ մեծ հաւանման թուումն: Curtius կը հաստատէ բառիւ տերաօզն (հաւու կակնիւ) բառէն յառաջ եկած ըլլալը, զոր արդէն անխափած էր Ալեքսանդր Միշն տիս առ Աթենէոսի (թ. 58. ed. Kibel, II, 368, 19ff) Ընդհանարեալ Hehn (III, p. 321) կ'ընդունի թէ բառը թուաշոյ հետ Ասիայէն եկած ըլլալ: Հայերէն բառը յունարէնէն չի կրնար ըլլալ, վասն զի այն ատեն տնտեսիկը կը մնար նշանակութեան տարբերութիւնը: Ուստի միայն կը մնայ ընդունիլ թէ Հայք նախալեզուի վերաբերող բառ մը յետոյ փոքրիկ թուաշոյն սեպակաւնած ըլլան, որ նախնականին նշանակած մեծագուծին հետ միեւնոյն ձայն ունենար:

8. Մոր եւ մորի, մորի, մորեկի եւ մորմ, անանցման պէտքիտութեան պատճառաւ չի կրնար յունարէն յորթ բառէն ծագիլ (Lagarde, St. § 1520), այլ մանաւառ թէ անոր տախան սկզբնական բառին ազգական ըլլալու է:

Վերջական պէտք ենք յիշել ուրիշ երեք բառ ալ, զորոնք յունական կը համարին, բայց որոնց նկատմամբ կրնանք միայն ըսել թէ ոտուգիւ յունարէն չեն:

1. Աւալ. չի կրնար, ինչպէս Շեօտեր եւ այլք (Lagarde, § 287) կը կարծեն, յուն. ἀργαλέν ըլլալ, վասն զի վերջաւորութիւնն անբարենիկ կը մնար, թողով նաեւ իրական պատճառները. այս տեղ կրնար միայն ձրձալ բառն համեմատուիլ (հմտ. Կիւլիս, μεχανή բառէն), եթէ այս բառը յունարէնին մէջ թաղաւոր երբեք նշանակած ըլլար: Եթէ Հայք այս պաղապարին համար յունարէնէ բառ առնուլ պետք ունենին, որ շատ անհաւանական է, այն ատեն անշուշտ Յաջորդաց եւ Ղայերթաց βασιλείς տիրութն առած կ'ըլլային:

2. Փաղեթ-իւ (սպիտակութիւն) առ. Ուկեր. W (Անեւն. Բաբել. յունարէն փաղի, փաղոս բառէն յառաջ կը բերէ: Անշուշտ միայն փաղիոյ բառը հասկնալու է, որ սակայն բանաստեղծական եւ ցանցաւ բառ մըն է, եւ որմէ փաղիոյ չափն առնուլ չի կրնար: Այս բառն աւելի բնիկ հայերէն է, եւ ազգակից փաղեթ-իւ, փաղիւ բառերուն:

3. Փեմոն (Anemone, առ. Միքիթ. Գոյ (Ժ. Գար.) եւ Գաղանու թաղամանին) զոր W յունարէն փանց բառը կը համարի: Միայն փանց բառը կրնան հասկնալ ըլլալ, որ ըստ Ստիք. (առ. Մեկն. Թեպիք. Ե. 92) լականական բարբառն

մէջ Anemone կը նշանակէր: Ուստի երկու բառերս իրարու հետ կապ չեն կրնար ունենալ:

Բուն փոխառեալ բառեր անոնք համարուելու են, որոնք

1. կը գտնուին այնպիսի թարգմանութեանց մէջ որ իրենց սկզբնաղբի ընդդէն անկախօրէն առեալ փոխադրուած են հայերէնի, ինչպէս է նոր կտակարանն, կամ ինքնագիր մատենագրաց քով բնիկ հայկական գաղափարաց շղճին մէջ ինչպէս են պատմագիրք: Մ. խորենացին գրուելութեամբ միայն գործածելու է, վասն զի ծանօթ է որ իւր բովանդակ աստիճան կերպն շատ մեծ ազդեցութիւն կրած է յունական ոճին:

2. Որոնք գաղափարներ են իրեր կը նշանակեն՝ որ կամ հելլենական-բիւզանդեան քաղաքաբնութեան հետ մտած են ներս, կամ անոնց ձեռքը առհասարակ ծանօթացած:

Այս երկու նախադիր պայմանաց համեմատ գտնուող բառերը հետեւեալ խմբերու կը դասուորենք բոտ կարգի նիւթոց:

Ա. Անստուխը:

Այս խմբին կը վերաբերի միայն կէտ, սեռ. կէտ, կամ արմատական ձայնաւորն պահելով ուղղականին նմանութեամբ՝ կէտք. (Մատթ. ԺԲ. 10. Եփէի, 103, 21. խորով Մեծեւացի, Գր. Նաբեկ, Մարտոց.) κητος (նաեւ սլաւերէնէն մէջ մտած, Miklosich, 98.) Այնք ցատ իբր գիտնական բառաձեւեր կը գտնուին նաեւ կէտք (Սուտ-Ասլիսթենէս, Անտիա Շերակ, Գր. Նաբեկ.) կէտք (Փիլոն, Վարդան, Ոսկեփորիկ, Յովհ. Եղեղիսցի):

Բ. Տնկեր:

1. Դոքէի եւ Գոքի, հորովեալ է արմատ ունեցողներուն պէս. — ք եւ փ տառերու նայ տառի մ'առջեւ զիրար փոխանակել կը տեսնուի նաեւ Գոքի եւ Գոքի բառերուն մէջ. հմմտ. նաեւ Եփէի՝ — Ιαφάθ առ խոր, սեռ Bugge, Indogerm. Forsch, I, 454. —) կը գործածեն Նոննոս, Զառնարիք, Գր. Մագիարաս. Գոքիք՝ Ագաթ. եւ Յայսմաուրք, յունական Գոքիք. զարմանալի կերպով ճիշդ վերջին ձեւ կանոնաւոր ձայնափոխութեամբ Գոքիք եղած անցած է աշխարհաբար լեզուին, բայց ասոր հետ կը գտնուի նաեւ Գոքիք՝ որ յայտնապէս նոր փոխ առնուած է աշխարհաբար յունարէնէն:

2. Զմառս, սեռ. կմառ, σμύρνα. (Սղմ. ԽԳ. 10. Մատթ. Բ. 11. Եովհ. ԺԲ. 39. Գր. Նաբեկ.) Եունարէնէն ու ձայնը պահուած է ածանցմանց մէջ՝ ինչպէս կմառի. նորագոյն σμύρρα ձեւին համապատասխան կմառ ձեւը կը գտնուի անկախօրէն Մարտոցի մէջ, անկէ ածանցեալ կմառ բառն արդէն եղբէի քով: Բարձր փակող տարբ ժողովրդական յաւելուած մ'ըլլալու է. թէ երկրորդ ձեւն է տառով ձեւէ մը յառաջ եկած է՝ կը ցուցնեն ու տառն, (ինչպէս մտադիր ըլլաւ Փրոֆ. Հիւլպիան,) որուն բուն տեսն է ճիշդ ու տառախուսք: Բառիս յունարէնէն փոխառեալ է:

լայն կը ցուցնեն բառակիցին, վասն զի յունարէնին մէջ կրնայ նախաբար սեմական * murr (Lagarde St. § 785) բառին սկիզբը ժ տառը կցած ըլլայ: Այն որ տառը չ տառաւորարկուած է հայերէնին մէջ, համաձայն է այն յաճախ տեսնուած երեւութի՛ն որով ժ տառաւորման հմ (ը)՝ հնչուած կը գտնենք: Կ'երեւայ թէ կանոնի ժամանակաւ փոխառեալ է բառս, վասն զի տառն ու հնչմամբ կը գտնենք փխ. Է, զոր կը գտնենք միայն նաեւ մարտոն բառին մէջ — μαρτύριον: Սակայն այս բառիս նկատմամբ՝ որ այն ատեն փոխառեալ ըլլալու է՝ երբ յունարէն տառն արդէն առհասարակ մ կը հնչուէր, միայն զինքն է որ երկու բառերս ալ բնիկ հայկական հորովում ունին. ուստի տառին ու տառաւորման թերեւս մեկունի բնիկ լեզուին բոլորովին նմանցընելու ջանքով:

3. Կոպր, χάπτω (Miklosich, p. 96) (Ժող. ԺԲ. 5. Կոպ. ընծ. Տոնական, Ոսկեփոր. Բժշկ.) Բառիս ժողովրդական ըլլալը կը ցուցուի անով որ անցած է աշխարհաբար հայերէնին եւ ապա վրացիերէնին ալ:

4. Կուտ. (Երջ երբեք, Ե, 11. Եովհ. ԺԲ. 39. Մ. Խոր. Աշւ. 615, 20.) αλφ. (Miklosich, p. 74.) Մակարոյծ է տառն այնպէս է՝ ինչպէս «հեթանոս» բառին մէջ — ἑθνος.

5. Մալիքի եւ Մալիքի, μασιχη. (Խոր. Աշւ. 600, 23. Մխ. Գոշ, Միք. Ասոր, Վաստախը.)

6. Մալիքի, μαυράγορος (Ծն. Լ. 14. Երջ երբեք, Ե, 13. Ագաթ. Մ. Խոր. Աշւ. 608, 8. Եփէի. 66, 22 եւն.) (Lag. St. § 1429) Այն որ յօր ձայնափոխման պարզուած եղած է ն, համեմատելու է յայտնաբերուած Գոքիքի եւ λαιματτήր.

7. Ուր. (Ագաթ.) ὄρυσζα (Miklos. 115.) Ետին թարգմանիք՝ ինչպէս Գաղիլէոս, Յայսմաուրք, ասոր անդ կը գործածեն նախաբար պարսկերէն Բիլի՝ բառն՝ որ աշխարհաբար անցած է:

8. Սպառ, սեռ. սպիթ. (Մատթ. ԻԲ, 48. Մարկ. ԺԲ. 35. Եովհ. ԺԲ. 29. Ոսկեք.) σπάγγο. — տառին ու նուազին նգ տառերու առջեւ՝ համեմատելու է ունի — ὄγχα.

9. Սպառ, σπαυλίνος, (Lag. St. § 436.) ԺԲ Գաթնի միայն կայ գործածուած. սակայն ձայնական յաղիւթիւնի՝ ի մասնաւորի ու հնչման կորուստը՝ կը ցուցնեն որ աւելի կանոն փոխառեալ ըլլայ:

10. Սպառիլի — σπαρβίλος, անգամ մը յիշուած ճառքնորաց Բ մասին մէջ: Առաջին ու տառն svarabhakti մը համարելու է:

Գ. Հանրակրօններ:

1. Արաւոր, ἀράμας. (Ամով, Է, 7, 8. Փիլոն, Գր. Մագ.)

2. Արաւ. ἀράτης (Ելք, ԻԲ, 19. Եփէի. ԻԲ, 13. Ոսկեփորիկ.) Տոմարի մէջ Կիլիսի գիտնական ձեւը կը գտնուի նորանշան թաւ հնչում մ'առնելով: Այն զարմանալի երեւոյթն որ յու-

նարէն յ առաք ի տառադարձութեան է գիւ. 4, Թե-
րուս կը մեկնուի անով՝ որ ժողովրդական տառ-
գարանութիւն մը մէջ բառէն յառաջ բերած ըլլայ
բառս (°):

3. Աթիւ-է. (Յայտն. ԻԼ, 20.) Թիւ-
(Տօնակ.) օմեծստօք. Առաջին ԲԱՐ պէտք է պար-
զապէս աղաւաղութիւն նկատել, վասն զի 1) տառին
— 2) տառադարձութիւն աղաւթ է:

4. Բիւրեւ. (ԵԼԷ. ԻԼ, 20. Մոմ. Խոր.
89, 8. Գր. Նարեկ., Աբարաւ.) βήρυλλος. (Lag.
Ges. Abb. 225) Յունարէն յ տառին Խ տառա-
դարձութիւն մեկնելու է ինչ առիթն արտաբերու-
թեան արտասանութիւն ինչպէս նաեւ այս բառերուն
մէջ՝ Բիւր- = Եղրասոս (Մ. Խոր.) Բիւր-ի
= Ժորաիւ, Եթիւր- = Էջմիածն, Եթիւր- =
= չեպերուն. Առ Է. = սլ չմտն. Եթիւր =
= յօղաւթ, եւ Եթիւր = յօղաւթ.

5. Մարգարէ. մարգարէ, բազմաթիւ ա-
ծանցանքներ ալ ունի եւ չին է ու յաճախ գործ-
ածուած. աշխարհաբարի անցած է եւ եղած՝
մարգարէ:

6. Մարգարէ. մարգարոն (Miklosich, 111.)
(անգամ մ'ըստ պատահման յիշուած առ Մ. Խոր.
ԱԵ. 596, 16.) Բառացիներ արդէն չին ժաման-
ակէն կը գտնուին, ինչպէս է անգամայն մարգար-
(Երգ. երգ. Ե. 15.) Հաս անգամ կը շփոթուին
օր եւ ւր պերջարութիւնը:

7. Մարգար. (Գր. Ներսիս, Յայտնաւոր.)
Եթիւր- (Գր. Նարեկ. մօղոյս եւ մարդոյց.
Երկրորդ ձեւին անկանոն տառին համար համե-
մանելու է Եթիւր- ձեւին.) (Ե. Բ.)

8. Յիւրեւ. (ԵԼԷ, ԻԼ, 20. Յայտն. ԻԼ, 2.
Աբարաւ, Անանիաս Հիւրակ, եւ Իբրեւ Ծաղիկ՝
նաեւ առ Ոսեթ.) եւ յունական վերջաւորութիւնը
պահելով յալիւ- (Տօնակ.) օմեծստօք. Խոր. քով
(ԱԵ. 597, 17, ուր 1865 թ. հրատարակութիւնն
ու պայծառ ուղղութեամբ յալիւ- կը դրէ յիւ-
րով յալիւ- ձեւին) — գործածուած յալիւ-
ձեւն անշուշտ ուղղակի ասորերէն չ'առ, ձեւէն փոխ
առնուած է: Բայց որովհետեւ նորանշան կ'երեւայ
յունարէն օտ տառերուն յո փոխութիւն հայերէնի
մէջ, (— վասն զի ի հարկէ աւելի Խ-ն կը սպա-
սուէր. —) կ'երեւայ թէ բառը բուն արամեերէն
առնուած է եւ յետոյ վերջաւորութիւնն ըստ յու-
նարէնի ծայրը կցուած: Պարսկ. jakand բառին
իջև հմտ. Nöldeke, Bezzenberger's Beiträge,
IV, p. 63.

9. Մարգար. σάρδιον. (ԵԼԷ. ԻԼ, 17. Եղեկ.
ԻԼ, 13. Յայտն. Դ, 3. Մ. Խոր., Գր. Մաք.)

10. Տղաւթ. (ՅԲԷ. ԻԼ, 19. Եղեկ. ԻԼ,
13. Յայտն. ԼԵ, 20. Թ. Արծր.) τολαίον. Նո-
րանշան է օ տառին կորուստը: Արդեօք բառս
սկսածմբ τολο բառին բազմաթիւ Խ-ն ածանցանք-
ներէն համարուած է, որովհետեւ կանոնադրապէս պ-
տառերով կը սկսէ:

Դ. Մարմնայ մատուցելու հիշատակը

1. Մարգար. στόμαχος (Miklos. 127.) (Ա.
ՏԲԷ. Ե, 23. Աբար. Հարանց, Ներս. Լամբ., Ն.

Հնորհ.) Մարդկային ստամոքսին համար աղգային
բառ մը չունի Հայը: Առաջին եւ երկրորդ ձեւն
կերտ ձայնաւոր փոփոխուած են իրարու տեղը:

2. Պարսկ. پوداگر. (Մ. Խոր. 107,
27. Աբար.) Առաջին վանկին ձայնաւորին եր-
կրորդին հետ համաձայնեցնելն այլու ալ շատ կը
գտնուի, ինչպէս լու- = λεκάνη. Յունարէն ձի
տեղ ք գործիք կ'երեւայ թէ բարբառութեանց մէջ
յաճախ գործածուած զ-ն մասնական նմանորու-
թեամբ եղած է. սակայն համեմատել ասորերէն
Հաճ (Auc. syr. doc. 5, 23). բայց կայ նաեւ
Հաճ (անդ, 4, 15.)

Յ. Անօթը նա անանիւք:

1. Աթիւ. անօթ. (Եղեկ. Ե, Խոր., Մա-
քարոն.) կայ նաեւ գիտնական Եւս անօթիւք.
(Եւս. Բ., Դամասիոս, Նման.)

2. Բարբառ, եւ մանկամբ՝ Բարբառ. Բա-
թրոն (ՅԲԷ. Կաթ., Ճառքնառ. նաեւ Երկր. «գա-
ղապ, իմաստով»)

3. Բարբառ, Բարբառ, Բառաւթոն (Եղեկ.
ԻԴ. 14, Եւս. Եղեկ. Պարս. Մաք. եւս.) աշխարհաբարին մէջ
Բարբառ եւսով մնացած է:

4. ԲԷ. Բիւր. (Մ. Խոր., Յովհ. Կաթ. եւս.)
եւ առեղծածուար մանկամբ՝ ԲԷ. (Պապ.
Փարպ., Գր. Նարեկ. եւս.)

5. Պարսկ. քառ-թեւ, քառ-թեւ, քառ-թեւ. քառ-
թեւ. (Գ. 455.) բայց ի թարգմանութիւն
ներէն կը գտնուի նաեւ Երկր. եւ Ն. Հնորհայտ
քով: Պարզապէս սխալ կ'երեւայ ի «գաղապագ»
դրելը: Երկու գողողուն տառերն փոփոխուած են
իրարու հետ, ինչպէս նաեւ գառ-թեւ = γάλαρος
բառին մէջ: Արջնապանին ի տառն αναταβηκτι
մին է ինչպէս նաեւ ի բառին քառ-թեւ = γάλα.
Իսկ Ես առեղծածուար տառադարձուելուն համար հմտ.
Խոր. = ծագրոն.

6. Զ. Զեմ. քառ-թեւ. (ՍԲ. 31, 5. Ղեւնդ, ԼԲ.
Պատկանեան, ԱԵ. Մ. Խոր. 55, Եւս.) Անշուշտ
արդէն աշխարհաբար յունարէնին մէջ ք տառին
առջեւ չ'առնէ անհետ եղած էր:

7. Թարս, Թարս. Թարս. (Յովհ. Մանգա-
կունի եւ այլ չին թարգմանութիւնք.) θάτρον.

8. Լամբ. եւ յաճախ Լամբ. Լամբ. (Miklos. 104.) (Հիւ եւ Ն. Ապակ. Եղեկ. Ե, Եւս.
տառերուն եղած փոփոխութեան համար հմտ.
Habschmann, ZDMG, XXXVI, p. 133.

9. Կաթ. Կաթ. Կաթ. (Ա. Բար. Թե, 12.
Յովհ. Սարգիս.) (Lag. St. § 1023) Ասկէ զատ
Դո տառաւորութիւն պարզելով՝ կը գտնուին նաեւ
Կաթ. եւ Կաթ. ձեւերն. հմտ. Լամբ. =
λαμπτήρ.

10. Կաթ. Կաթ. (Եւս. Խ., 22. Գր. Նա-
րեկ.) Ներս. Հնորհ. (Lag. § 1089.)

11. Կաթ. Կաթ. (Lag. St. § 1100.)
(Փաւստ. Բուզանդ, հրտ. Պատկ. 184, 8.) Պապ.
Փարպ., Եղեկ.)

12. Կաթ. Կաթ. (Աբար. Հարանց, Յովհ.
Կաթ. եւ յալիւք.) Կաթ. թարգմանութիւն
Բարբառ քերպիւն (Lag. § 1164.) (Miklos. 97.)

դէտը եւ որ կանուկ փոխակաւք ըլլայ բառս, վասն զի — բնական մ'ալ վրան առնելով զարդացած է, ուստի եւ արմատին բ տառը տարակալանած է (dis-simile), և տառին առջեւ Ե տառն իրարուած է՝ ինչպէս նաեւ ի բլբլէ = *delphin*, Գրչի = *πελαῖα*, *ζαῖα*։ նաեւ Գրչի-բլբլէ = *ποταμαῖς* եւն։ Մ. Խորենացույց ցանկին մէջ, Դսիս = տառն յաջորդ վանկին է տառին համանալանած է եւ յետոյ մասամբ իրարուած է ծանօթ ձայնական օրէնքին համեմատ։ Անպիտան ինքզինով մ'աւելցուելին անձայն տառն մ'առջեւ, կը փոխուի ինչ ինչ նոյն տառ մը, կը դանդաղ նաեւ ի ռիֆէր = *σεμύδαλις* եւ ի Լու-բլբլէ = *λαβύρινθος*։ Յետոյ կը տառախառնուին կրկին *σναγαδhabakti*ով մը թելծեցած է։

13. Կրչի-Գր. *χαλαδριον* (Miklos. p. 75.) (Վարք հարանց, Գր. Մարտար. եւն.) Գրչիլու արուեստին վերաբերող ուրիշ փոխառեալ բառերը տես վարք՝ թիւ 14, 21։

14. Միւրն. (Վարք Հար. Խորենով.) *Պաշտ* (Վարդան եւն.) *μέλαν*.

15. Միւրն. իւր յաճախ փոխուի. *μηχανή*, բնիկ եւ փոխաբերական նշանակութեամբ՝ հին եւ յաճախ։ Երկրորդ փոխուի *α* ձայնաւորն համանալանած է նախընթացին հետ. և տառին առջեւ մասկարդծն ալ դրուելը յառաջ եկած կ'երեւայ մագրանով բառին խառնուելուն։ Այս բառն ալ փոխառեալ է Իտալիէնէն *մեկու*, զոր *W* յառաջ կը բերէ իբր երկրորդական ձեւ *միւրնիւրն*։ Բայց թէ տառն իրարմէ բաժնուիւ է՝ կը ցուցնէ Մակաբէաւցը զորոց այն տեղի՝ որ ի վկայութիւն բերուած է, եւ ուր երկու բառերը յովիւրով կը դանդաղան։ Իսկ զ տառն և տառէն յառաջ եկած է տարանջանութեամբ (dissimilation), ինչպէս որ համանալանութեամբ (assimilation) յառաջ եկած է առջեւն բառին մէջ = *ἀνάβολον*. — *ιον* եւ *ον* վերջաւորութեանց փոխանակութեան վրայ տես վերջ՝ Գ, 6։

16. Պիւրն եւ նուազականն՝ *πινάξ*, *πίναξ* եւ *πιναχίδιον* (Պաշ. ԺԱ, 39. Վարք Հարանց, Վարդան եւն.) (Lag. § 1889.) է ձայնաւորն կորուսած է ըստ ծանօթ ձայնական օրինաց։

17. Միւրն. (Մարթ. ԺԳ, 8 եւ 11. Մարթ. Զ. 25 եւ 28. Եղիշէ. Մ. Խոր. Ագաթ.) *սուրբ* (Պաշ. Փարս. եւ յետինք) *σκούτελα* (du Canges II, 1399) լատիներէն *scutella* (Miklos. 125.) ըստ ձայնական օրինաց կորուսած էր ու ձայնաւորն, որ յետոյ դիտանականօրէն վերադարձուած է։

18. Միւրն. *σάμνος* (Մարթ. Ի, 4 = *ξαστός*, *ξήψ* Կո. եւ յետնաց ըրով.) և եւ նուազական մէջ *մասն* ձայնաւորն *σναγαδhabakti* մըն է, թերեւս նախաբար, այնպէս որ առաջին եւ երկրորդ վանկերու ձայնաւորն իրենց անջը փոխած են, ինչպէս հակառակն պատահած էր *սոսոս* բառին մէջ։

19. Միւրն. *սեւ*. *սիւր*. *սուր* (Գառ. Գ, 5 եւն. Ամբիւ Ե, 23. Թովմաս Մեծոփեցի, Գր. Դարեւ, Վարդան եւն.)

20. Միւրն. *սիւր*. *սիւր*. (Վարք հարանց, Եղիշէ, Ոսկեր.) *սփոր*. *կայ* նաեւ *սիւր* (Lag. § 2296.) սկիւրն կրնարաղանայնը պարզելով՝ ինչպէս նաեւ հետեւեալ բառերուն մէջ՝ *սալմոս* = *ψαλμός*,

սիւր = *σχυρός* եւն, եւ բնիկ *սիւր* բառն *սիւր* տառին ըրով։

21. Տոմ (Հառնիւ.) *սոմ* (Եւ. Բ, 1. Աթա-նաս.) *սոմ* (Վարք հար. Զառնիւ.) *Յովհ. Կաթ. եւն.* *τόμος* եւ *τομάριον*. *τόμος*ին երկրորդ ձայնաւորն ինկած է՝ ինչպէս *հոմ* = *χόμης* բառին մէջ ալ յ տառն։ Տոմարն ըրով կայ նաեւ *սոմար*։

22. Փիւրն. *φελόντης* (Բ. Տիմ. Դ, 13. Վարք Հար. Դերս. Լամբ. եւն.) (Miklos. 87) որ գեւ. Ժողովրդեան լեզուին մէջ մնացած է քահանայից եւ կրօնաւորաց զգեստի մը նշանակութեամբ։ Հոս Ե տառն է փոխուիլ ինչպէս նաեւ նախընթաց բառին մէջ օրն ըլլալով մեկնելու է անշուշտ անով որ նախնարար յուսակաւ ձայնաւորն երկար կը հնչուէին բեր Ե եւ օ, որով յետոյ ծանօթ ձայնա-կան օրինաց ենթարկուեցան։

23. Գրչի. (Եր. Լ, 8. Յովհ. Կաթ. Կոմ. Կոմ. Յովհ. Յովհ. Մարտար.) *սուր* (Միւրն. Խոր. կայ տարբեր ընթերցումներ՝ *սուր* և *սուր*) *χάρις* (Miklos. 92.) Գր. Կարեկալցույ տարբեր զործածելուն նշանակման բնութեւնը է հայերէն մասնովով *սուր* ուղղական մը, եւ այսպէս ուղղելու է Յովհ. Կղեմասեայ թարգմանին խօսքն փոխելով *սուր* (այլ ընթերց.) է *սուր* (Կոմ.) վասն զի չենք գտներ ուրիշ յուսակն բառ մը հայցականի ձեւով փոխառեալ։

(Հարանցիւն.)

Բ Ա Ն Ա Ս Ց Ե Գ Ձ Ա Վ Ա Ն

Բ Ա Ն Գ Ե Գ

Այստեղ ընթերց աստիկի լուսափայլ, Սոր զու տեսնով եւ մեր ոչնչութիւն, Սորակայն կնարք իտալիս ու մրալլ, Այստեղ զործեր իտալիս ու արիւն, Նրսմանում է հայնացքը փայլուն Մարտիւմ է եւ թեզ թանկի զանազան, Դու արտասուում եւ ի լուս աղօթում, — օ՛, նախանում եւ՝ եւ՝ ար աղօթում...

Հնդկական, 1891:

ԱԻ. ՆՍԱՆԱՆԱՆ

Ե Ր Ե Ս Ե Վ

Ի ջո անուն տրոփէ սիրտ իմ վառ աշխոյժ Լեզամ՝ անձին քերթական նոր իմ ոյժ Յափշտակեալ սիրով յատկեալ վերանամ Գոմազարդի զափնեաց յուրս անթաղամ։

Հոգիս համակ շաղկաւ ի հուր բոցառաւ՝ զառարան մ'է վստանս հոյոս մշտաթաղած Ուր զացմանցս այրեալ կնդրով հանրաքայլ ծաւալանայ իրօք զալիս վէտ ի վէտ։

Սիրոս առական մ'է կարկաղուն քերթեղեալ. Ուր քո պատկերն հայնալուիս բնութիւն. Թէ փոթորիկն իսկ աղորակ յառական ընդ. Աշացս ի հուր պահմ յաւէտ եւ անշնչ։